

УДК 621.313.333.

ГАЙДЕНКО Ю.А., канд. техн. наук, доцент,
СКУРАТОВСЬКИЙ І.П., магістр,
НТУУ "Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського"

ТЕПЛОВИЙ СТАН АСИНХРОННОГО ДВИГУНА СЕРІЇ АТД2 ПРИ НАЯВНОСТІ УШКОДЖЕНЬ ОБМОТКИ РОТОРА

Досліджено вплив ушкоджень короткозамкненої обмотки ротора на тепловий стан асинхронного двигуна серії АТД2 потужністю 5000 кВт для власних потреб електростанцій. На основі спеціально розробленої мультифізичної коло-польової математичної моделі були проаналізовані електромагнітні та теплові процеси при наявності дефектів в короткозамкненій обмотці ротора двигуна. Виявлено, що вплив різних ушкоджень є різним, причому деякі види ушкоджень можуть спричинити значні термомеханічні деформації окремих частин обмотки ротора та повний вихід з ладу двигуна.

Ключові слова: асинхронний двигун, АТД2-5000, ушкодження короткозамкненої обмотки ротора, коло-польова математична модель, температурне поле, термомеханічні процеси.

Вступ. Питання надійності функціонування електричних машин досі залишається актуальним. Особливо це стосується таких потужних машин як асинхронні двигуни серії АТД2 (Рис. 1) потужністю до 8000 кВт. Вони використовуються в якості електроприводу стаціонарних насосів, компресорів та інших швидкохідних механізмів. На електростанціях двигуни серії АТД2 використовуються з 1970-х років для

приводу потужних насосів і, зрозуміло, що від їх надійної роботи залежить безперебійне виробництво електричної енергії [1].

Розрахунковий термін експлуатації асинхронних двигунів серії АТД2 складає 20 років або 10000 пусків [1]. Двигуни є високовольтними (лінійна напруга обмотки статора становить 6 кВ), тому незважаючи на їх високе навантаження вони мають досить помірний номінальний струм і ізоляцію

обмотки статора лише класу В (максимальна температура до 130 °С). Крім того, для забезпечення високих енергетичних показників та запобігання перегрівів короткозамкнений ротор виконано з мідною «білячою кліткою».

Двигуни серії АТД2 можуть мати як замкнений так і розімкнений цикл вентиляції. При замкненому циклі охолоджувачі повітря розташовуються або під двигуном або над двигуном. Система вентиляції двигунів проточна, аксіальна. На Рис. 2 зображено схему вентиляції двигунів серії АТД2.

За багато років експлуатації двигуни серії АТД2 зарекомендували себе як досить надійні. Разом з тим, досвід їх використання виявив і слабкі сторони цієї машини. Зокрема це стосується короткозамкненої обмотки ротора, де мідні стержні «білячої клітки» за допомогою спеціального припою з'єднуються з короткозамкненими кільцями. Саме це місце з'єднання є слабким, оскільки через неякісне припаювання та/або через великі відцентрові сили (швидкість обертання ротора близько 3000 об/хв) в місцях з'єднання стержнів і кілець можуть виникати тріщини та розриви. В результаті, такий асинхронний двигун може увійти в несиметричний режим з усіма негативними наслідками.

Мета роботи – аналіз теплового поля асинхронного двигуна серії АТД2 при виникненні ушкоджень короткозамкненої мідної обмотки ротора.

Об'єкт та методи дослідження. В якості досліджуваного зразка був обраний асинхронний двигун серії АТД2, що використовується для приводу насосів на вітчизняних атомних електростанціях.

Дані двигуна: потужність на валу $P_2 = 5000$ кВт; номінальна напруга $U = 6000$ В; номінальний струм $I_1 = 545$ А; номінальна швидкість обертання ротора $n_2 = 2987$ об/хв; коефіцієнт корисної дії $\eta = 0,965$; коефіцієнт потужності $\cos \varphi = 0,915$; зовнішній діаметр магнітопроводу статора $D_{a1} = 1440$ мм.

Дослідження проводилось методами теорії поля [2]. Для цього була розроблена спеціальна **мультифізична** коло-польова математична модель об'єкта дослідження в програмному середовищі COMSOL Multiphysics. Модель реалізована в двовимірному (2D) наближенні в квазістатичному режимі, базується на методі скінченних елементів та поєднує в собі дві задачі: електромагнітну та теплову. Тобто результати розрахунку електромагнітного поля та електричних кіл впливають на вхідні дані для теплової задачі і навпаки. Такий підхід був реалізований вперше для розрахунку двигунів даної серії.

Результати та обговорення. Дослідження про-

Рис. 1. Загальний вигляд асинхронного двигуна серії АТД

водилось для номінального режиму (при забезпеченні номінального моменту на валу) для таких випадків:

- симетричний режим (без ушкоджень обмотки ротора);
- обрив стержнів, що розташовані поруч. Досліджено обрив 1, 2, 3 та 4 стержнів;
- обрив стержнів, що розташовані в різних місцях (під кутом 90° та 180°);
- розрив короткозамкненого кільця в одному та декількох місцях.

Для визначення вхідних даних (коефіцієнтів тепловіддачі) для теплового аналізу заздалегідь був виконаний поглиблений вентиляційний розрахунок.

Проведене моделювання дозволило визначити: розподіл магнітної індукції в поперечному перерізі двигуна, струмів в обмотках статора і ротора, Джоулеві втрати які виділяються в окремих частинах машини, а також розподіл температури.

На Рис. 3 представлено картини розподілу магнітної індукції (Рис. 3, а) та температури (Рис. 3, б) в поперечному перерізі активної зони АТД2-5000 в номінальному режимі без ушкоджень обмотки ротора (симетричний режим).

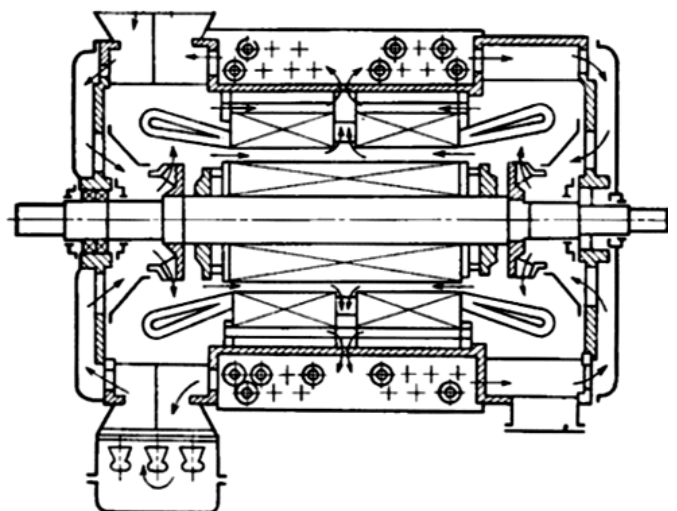

Рис. 2. Схема вентиляції асинхронного двигуна серії АТД2

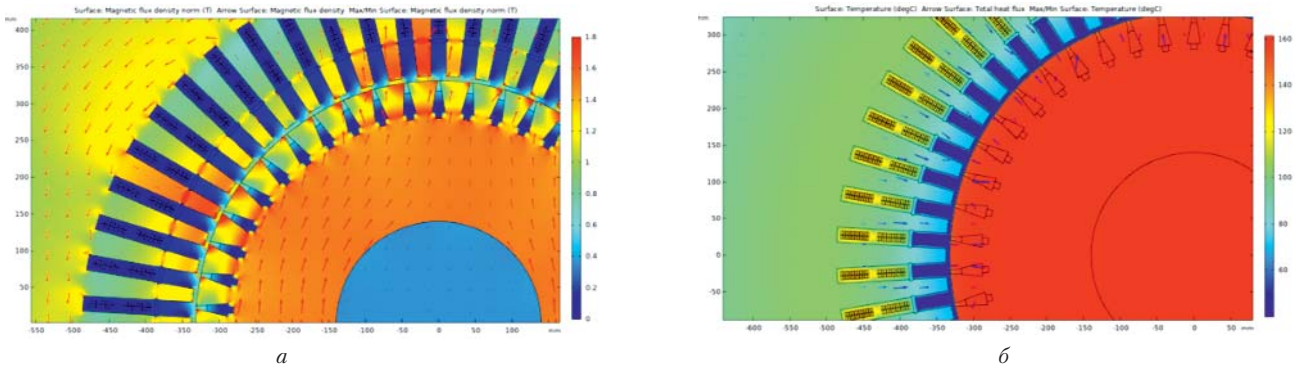

Рис. 3. Поперечний переріз АТД2-5000 (симетричний номінальний режим): а – розподіл магнітної індукції; б – розподіл температури

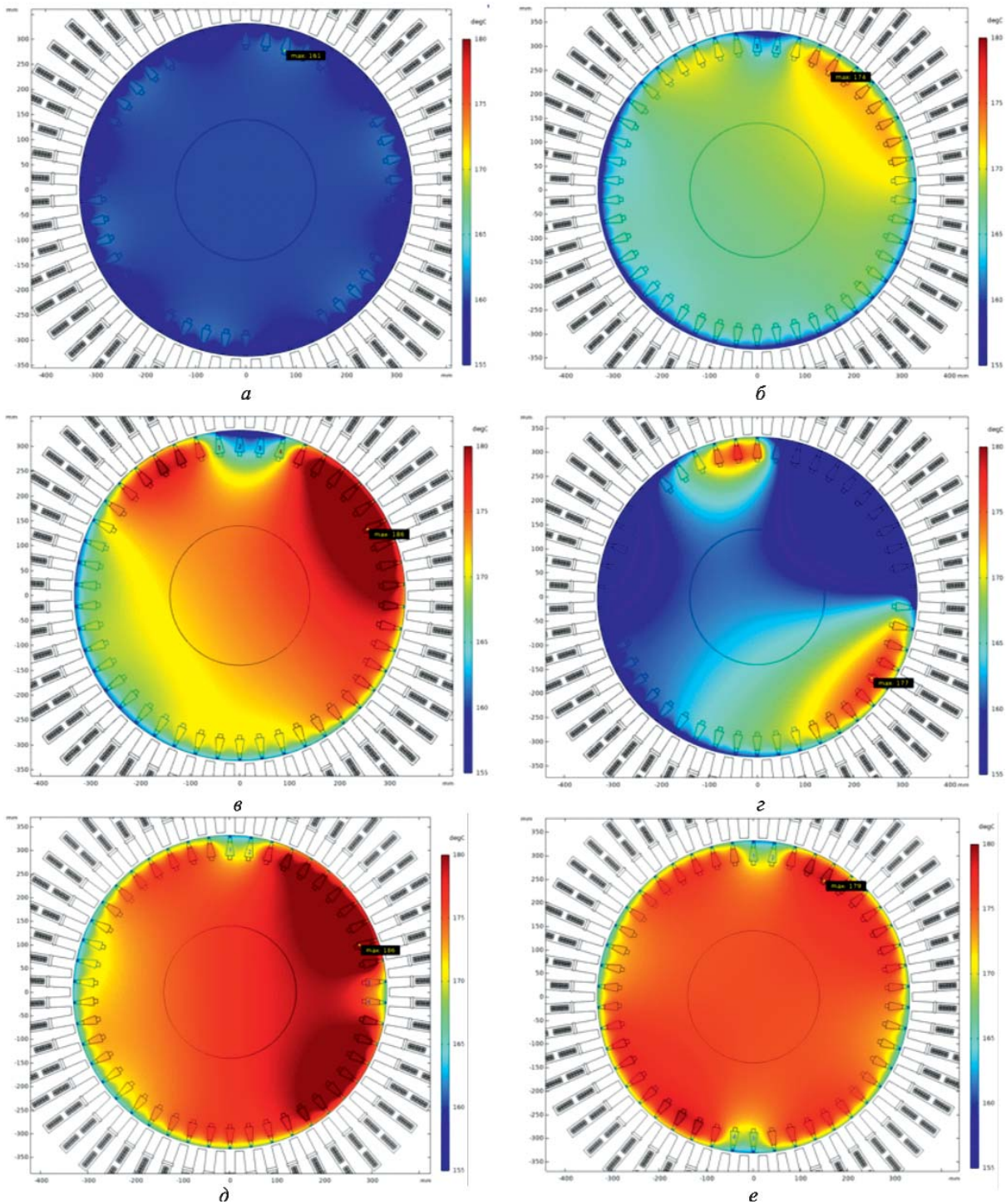

Рис. 4. Розподіл температури в АТД2: а) симетричний режим; б) обрив 2-х стержнів (позначені цифрами); в) обрив 4-х стержнів (позначені цифрами); г) обрив обох КЗ кілець; д) обрив 4-х стержнів по схемі «2 + 2» під кутом 90°; е) обрив 4-х стержнів по схемі «2 + 2» під кутом 180°

Як видно з Рис. 3 найбільша індукція зосереджена у роторі та зубцях статора. В найвужчих ділянках окремих зубців індукція досягає 1,8–1,9 Тл, що є стандартними величинами для асинхронних двигунів. Найбільш нагрітою частиною об'єкта дослідження є ротор, температура якого досягає 161 °С. При цьому розподіл температури є рівномірним. Максимальна температура в статорі очікувано спостерігається в провідниках обмотки і досягає значення 128 °С. Таку велику відмінність температури в статорі і роторі (більше 30 °С) можна пояснити особливостями охолодження даного двигуна. Зокрема основна частина охолоджуючого повітря проходить не над зовнішньою поверхнею статора, як в традиційних асинхронних машинах, а всередині повітряного зазору та **надпазових каналах статора** (на Рис.3 вони найхолодніші). Тому можна вважати, що в тепловому відношенні статор і ротор розділені. Отже далі будемо приводити лише розподіл температури в найбільш нагрітій частині двигуна – роторі.

На Рис. 4 приведений розподіл температури в роторі при різних ушкодженнях його обмотки. Можна побачити, що при виникненні обривів як в стержнях, так і в КЗ кільцях виникає суттєва неоднорідність нагріву ротора. В деяких його частинах температура може бути навіть нижче ніж при симетричному режимі, в а інших – набагато її перевищувати. Так, максимальна температура в роторі при обриві чотирьох стержнів (Рис. 4, в) досягає 186 °С, а мінімальна 152 °С. При обриві обох КЗ кілець під прямим кутом (мається на увазі не відокремлення КЗ кільця від стержня, а розрив кільця на ділянці між стержнями, причому такі розриви на протилежних кільцях розташовані під кутом 90° один відносно одного) неоднорідність розподілу ще більша (Рис. 4, з) – максимальна температура 177 °С, а мінімальна 121 °С. Також, важливим є не тільки кількість ушкоджених стержнів, а і місце розташування ушкоджень. Так, при обриві чотирьох стержнів, більша температура (186 °С) в роторі буде спостерігатися при розташуванні ушкоджених стержнів по схемі «2 + 2» під кутом 90° (Рис. 4, д). Якщо ж обрив стержнів буде по схемі «2 + 2» але під кутом 180° найбільша температура дещо менша – 179 °С, до того ж розподіл температури в роторі рівномірніший (Рис. 4, е).

Картина нерівномірного нагріву (Рис. 4) зберігатиметься при будь-якому положенні ротора.

Таке явище призводить до того, що більш нагріті частини ротора мають більше теплове розширення, а холодніші – менше. Це, в свою чергу, може призвести до подальшого стрімкого руйнування всієї короткозамкненої обмотки ротора в якій мідні стержні припаяні до КЗ кілець.

Отже, ушкодження обмотки ротора є досить важким режимом для асинхронних двигунів загалом і для АТД2 зокрема. Такі ушкодження можуть призвести як до значного погіршення енергетичних, віброакустичних, теплових характеристик двигуна, так і до вірогідного швидкого виходу його з ладу.

Висновки. Дослідження складних фізичних процесів в електричних машинах слід проводити на основі спеціальних мультифізичних математичних моделей які враховують взаємний вплив електромагнітних і теплових процесів, в ідеалі також слід додати і механічні процеси. Подібний підхід, на прикладі асинхронного двигуна АТД2-5000 власних потреб електростанцій, дозволив виявити надзвичайно небезпечну вразливість паяної мідної короткозамкненої обмотки ротора відносно можливих термомеханічних деформацій, які можуть бути спричинені ушкодженнями в стержнях або КЗ кільцях. Зокрема, виникнення хоча б одного розриву в місці контакту стержень-кільце може спричинити лавиноподібне руйнування всієї КЗ обмотки ротора. На дану обставину потрібно звернути увагу як під час ремонтів двигунів даної серії, так і при розробці нових серій подібних двигунів.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Справочник по ремонту крупных электродвигателей* / под ред. Р.И. Соколова – М.: Энергоатомиздат, 1985 – 272 с.
2. *Гайденко Ю.А., Цивінський С.С.* Моделирование теплового stanu ротора турбогенератора потужністю 500 МВт в залежності від виду охолодження // Гідроенергетика України. – 2017. – №3-4. – С. 66-70.
3. *Гайденко Ю.А., Скуратовський І.П.* Аналіз можливостей покращення характеристик асинхронних двигунів серії АТД2 власних потреб електростанцій // Міжнародний науково-технічний журнал молодих вчених, аспірантів та студентів. Сучасні проблеми електроенергетичної та автоматичної. – Київ: «Політехніка», 2018. – С.342-345.
4. *Васьковський Ю.Н., Гайденко Ю.А., Нацук О.В.* Дослідження методами теорії поля характеристик асинхронних двигунів при несиметрії параметрів ротора // Електротехніка і електромеханіка. – 2007. – №3. – С. 19–22.

